

конфліктів між розвитком потягів особистості і вимогами зовнішнього світу. Згідно з його поглядами, формування ідентичності ґрунтувалося на постійному сприйнятті людиною себе як особистості та одночасному сприйнятті своєї унікальності зовнішнім світом [2, с. 346]. На цей же час припадає зародження гендерного підходу в освіті, засновником якого є американський психіатр, член Американської психоаналітичної асоціації Р. Столлер, котрий у праці «Стать і гендер» (1968 р.) вперше ввів термін «гендер» і розпочав дослідження гендерної ідентичності. Таким чином, Р. Столлер доповнив теорію Е. Еріксона про формування ідентичності людини, тоді як концепція гендерної освіти поступово почала відокремлюватися від концепції психоаналітичної педагогіки.

Література

1. Кравець В. Історія становлення сексуальної педагогіки в Україні. *Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Сер. Історія, міжнародні відносини*. 2016. Вип. 17. С. 254–265.
2. Майстерманн-Зеєгер Э. Вклад психоанализа в социальную психологию. *Энциклопедия глубинной психологии*. Москва: Когито-Центр, МГМ, 2001. Т. II. Новые направления в психоанализе. С. 326–371.
3. Нелін Є. Розвиток ідей психоаналітичної педагогіки в науково-практичній діяльності Анни Фрейд. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 4 (100). С. 85–88.
4. Рьжков В. Психоанализ как система воспитания. *Путь просвещения*. 1922. № 6. С. 196–218.
5. Ференци Ш. Психоанализ и педагогика. *Собрание научных трудов: в 2 т.* Ижевск: ERGO, 2013. Т. 1. С. 57–70.
6. Хомуленко Т. Б. До історії проблеми застосування психоаналізу в педагогіці. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2011. Вип. 41. С. 236–241.
7. Nelin Ie. Lo sviluppo delle idee della pedagogia psicoanalitica nell'Unione Sovietica (1908–1936). *SPES – Rivista on-line della Società di Politica, Educazione e Storia, Suppl. di "Ricerche Pedagogiche"*. 2019. No. 10. P. 93–102.

СТАТЕВОРОЛЬОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСВОЄННЯ ГЕНДЕРНОЇ РОЛІ

Ірина НОРКІНА

Український католицький університет,

norkinaira@gmail.com

Статеворольова соціалізація потребує засвоєння індивідом гендерних ролей, тобто навчання способам поведінки, які відповідали б тому, як повинні поводитись жінка і чоловік у певному соціальному середовищі. Поняття «гендерна роль» виступає ланкою зв'язку між особистістю та соціумом, виражає перехід від культури суспільства до структури особистісних рис. Поняття гендерної ролі ввів Дж. Мід, визначивши її як спосіб поведінки людей, що відповідає нормам у системі міжособистісних взаємин, який залежить від їхніх позицій у суспільстві. В основі гендерної ролі є диференціація діяльності, статоворольовий розподіл праці, що має природні основи, які визначаються функціями відтворення роду і виховання дітей.

Саме це становить головний зміст гендерних ролей і дає можливість виявити їх структуру, а також стадії розвитку.

Статеворольова соціалізація як формування особистісних властивостей представника певної статі відбувається через засвоєння індивідом гендерної ролі. У цьому розумінні бути жінкою або чоловіком означає виконувати ту чи іншу соціальну роль, яка нав'язується індивіду на підставі його біологічної статі. Через гендерні соціокультурні конструкти суспільство детермінує стиль поведінки, одягу та форму спілкування. Засвоєння індивідом гендерної ролі відбувається поетапно, відповідно до стадій соціалізації. Виходячи з концепції М. Корнєва про трьохелементну структуру гендерної ролі [1], можна виділити такі етапи засвоєння індивідом гендерної ролі на різних вікових стадіях: засвоєння зразка гендерної ролі, засвоєння моделі гендерної ролі і засвоєння гендерної рольової поведінки.

Зразок гендерної ролі – це образ жінки або чоловіка, уявлення про те, які риси повинна мати та чи інша людина і якої моделі поведінки вона повинна дотримуватись, щоб її вважали жінкою або чоловіком.

Перша гендерна роль, з якою ідентифікуються дівчатка, є роль матері. Образ матері стає частиною дівчинки і формує в неї образ материнства, обумовлює статоворольову поведінку. Ідеал матері, батька обумовлює також статоворольову поведінку хлопчика. До родинних факторів освоєння гендерних ролей додаються соціальні, освітні, професійні, політичні та інші. Діти підсвідомо ототожнюють себе з поширеними в певному суспільстві зразками жіночої та чоловічої поведінки. Образи жінки і чоловіка починають доповнюватись інформацією, яку діти отримують через ЗМІ. Суспільна думка нав'язує дітям різні зразки гендерних ролей. Дітям постійно говорять про їхнє майбутнє, диференціюючи призначення в сім'ї та суспільстві. Хлопчиків, як правило, орієнтують на кар'єру, соціальні ролі в професійній, громадсько-політичній сфері; дівчаток – частіше на традиційну роль хранительки сімейної домівки. У цих зразках сконцентровані очікування і вимоги оточуючих людей щодо поведінки, основу яких складають гендерні стереотипи.

Другий етап засвоєння індивідом гендерної ролі пов'язаний зі стадією соціалізації, на якій індивід формує своє власне ставлення до гендерної ролі – це етап засвоєння відповідної моделі гендерної ролі. Існує велика кількість зразків гендерної поведінки у навколишній дійсності, які так чи інакше пов'язуються з окремими індивідуумами, соціальними групами, гендерними культурами. Сприймаючи різні гендерні зразки, співставляючи, оцінюючи їх, особистість виробляє свій власний зразок у виконанні гендерної ролі, або власну гендерну модель поведінки.

Існують численні перехідні ступені гендерної поведінки між жінкою і чоловіком. Проміжна модель орієнтує на пошук різних варіантів співвідношень жіночого та чоловічого у психіці людини. Цими співвідношеннями пояснюється і характерологія, і девіація психосоціальної орієнтованості (гомосексуалізм), і вибір шлюбного партнера тощо.

Починаючи з 70-их рр., в літературі набула поширення андрогінна статоворольова модель особистості. Поняття про психологічну андрогінію, як стверджує Ф. Сильоді, базується на ідеї примирення статей [2]. Андрогінія, як

ідеал, руйнує культурно прийняті визначення фемінінного та маскулінного засобів соціального буття, породжуючи більш наповнене існування, що зазначено оригінальністю, своєрідністю, відвертістю і ексцентричністю.

Третій етап засвоєння індивідом гендерної ролі відбувається на стадії формування зрілої гендерної ідентичності, коли здійснюється практична реалізація гендерного зразка і моделі гендерної ролі на рівні гендернорольової поведінки. Гендерна поведінка включає в себе все те, що суб'єкт висловлює й робить для того, щоб показати, що він або вона мають статус хлопчика/чоловіка, дівчинки/жінки відповідно. Гендерна поведінка будується кумулятивно через досвід, стикаючись і проходячи через сплановане та несплановане навчання, через точні інструкції та навіювання, вона детермінується вимогами і очікуваннями оточення, гендерними уявленнями. Хоча велике значення мають біологічні ознаки, основним фактором реалізації відповідної даному типу гендернорольової поведінки є культурно-історичний [3].

Гендерна роль є перш за все феноменом культури. Це підтверджується, по-перше, тим, що гендерна роль є такою системою суспільних вимог і очікувань щодо особистісних якостей і поведінки індивіда, що історично змінюється в кожній окремій культурі; по-друге, гендерні ролі є результатом засвоєння індивідом соціальних конструктів (гендерних схем, гендерних моделей, соціально-гендерних уявлень). Отже, гендерна роль, як культурно-історичний феномен і складовий елемент гендерної культури будь-якого суспільства, є одним із основних факторів статорольової соціалізації індивіда. Саме завдяки засвоєнню гендерної ролі відбувається становлення психологічної статі, формується особистість жінки чи чоловіка.

Література

1. Корнєв М. Н., Коваленко А. Б. Соціальна психологія. Київ : Либідь, 1995. 304 с.
2. Лоренци-Сильоди Ф. Психологическая андрогиния: десубстанциализация понятия (к вопросу о трансформации социального представления). *Социальные и гуманитарные науки. Серия «Социология»*. 1998. №1. С. 104–154.
3. Maccoby E. *The Two Sexes. Growing Up Apart, Coming Together*. Cambridge, Mass : Belknap Press, 1998. 300 p.

СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Марина ОРАП

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
orap2003@ukr.net

Сучасний стан українського суспільства характеризується ситуацією невизначеності, стресової напруги та нестабільності, що актуалізує дослідження проблеми емоційної задоволеності життям як основи психологічної стійкості. У найбільш широкому розумінні психологічне благополуччя визначають як